

ZA CANKARJEVO TEKMOVANJE BOMO
ŠESTO- IN SEDMOŠOLCI V ŠOLSKEM LETU 2023/2024
BRALI FANTASTIČNE PRIPOVEDI **LISIČJA LUNA** MAŠE OGRIZEK

Zbirko bomo brali v povezavi s krovno temo letošnjega tekmovanja
NEVIDNI SVETovi

Spoštovane mentorice, spoštovani mentorji,
tudi letos smo v teh priporočilih zbrale nekaj podatkov, idej in predlogov, za kar menimo, da nam bo olajšalo pripravo učenk in učencev na interesno tekmovanje s področja slovenščine za Cankarjevo priznanje.

Predsednik državne komisije dr. Igor Saksida v Skupnih izhodiščih in glavnih poudarkih priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2023/2024 zapiše, da je branje »/.../iskanje nevidnega, celo skrivnostnega. Je pot v domišljijo, k sebi, k svojim občutkom, vprašanjem, dvomom in strahovom, je iskanje lepote in spraševanje /.../.«

Predsednik komisije za Cankarjevo tekmovanje v Skupnih izhodiščih nadalje ponovi temeljno vodilo, da »je Cankarjevo tekmovanje bilo, je in bo oblika spodbujanja in razvijanja **branja zahtevnih besedil**, ki jih ne berejo vsi učenci v razredu in ne le za spontani bralni užitek, ampak zato, da bi **dokazali višje razvite zmožnosti branja in pisanja**. Pomembno je, da tekmovalci postopoma in vodeno razvijajo zmožnost kritičnega branja književnosti. Poleg temeljitega poznavanja vsebinskih in slogovnih prvin izbranih besedil se bodo soočili s snovnim ozadjem pripovedi, poznavanjem povezave med celotnim avtorjevim delom in pesniško zbirko, spoznavanjem značilnosti izbrane književne vrste – a vse to po jasnih in temeljitih bralnih korakih:

1. **podrobno branje** leposlovnega besedila /.../,
2. **povezovanje** leposlovnega besedila in sobesedila z znanjem **literarne teorije in zgodovine** in (seveda),
3. **ponovno podrobno branje** književnega dela ter **razmislek** o tem, /.../ kako besedilo presega okvire časa, v katerem je nastalo, kako ga je torej mogoče aktualizirati – vse to v pogovoru z mentorico ali mentorjem branja in drugimi sobralci.«

»Naj se postopno razvijanje kritičnega branja izogiba nekaterim potezom prvotnega, spontanega, včasih tudi naivnega odzivanja na besedilo. Mentorji in tekmovalci ter vsi drugi, ki bodo skupaj z njimi razmišljali o besedilu (npr. starši), se naj zato izogibajo:

- komentiranju neprebranih besedil ali njihovem zavračanju na podlagi vnaprejšnjih (nedokazanih) predpostavk o prezahtevnosti, dolgočasnosti ali še drugačni navidezni recepcijski neustreznosti besedil – pri tekmovanju sta izziv in naloga mentorja branja, da jim pokaže, v čem so tudi navidezno tuja besedila v današnjem času zanimiva za branje in razpravo o prebranem;
- vrednotenju besedil na podlagi posameznih delčkov (npr. naslova ali nekaterih prizorov v besedilu) brez navezave vsega tega na celovito sporočilo besedila –

to je namreč neustrezna metoda iztrganega navajanja podrobnosti, kar je prej dokaz pomanjkljive bralne zmožnosti kot izraz »skrbi za varnost bralcev«;

- vztrajanju pri lastnem razumevanju (tudi brez utemeljitve) in neupoštevanju mnenja sogovornikov, rušenju pogovora o prebranem – mentor branja torej ne bo oblikoval avtoritarnih interpretacij, ki se jih je treba le naučiti, ampak bo spodbujal mlade sogovornike, da pod njegovim vodstvom razvijejo čim bolj poglobljeno razumevanje besedila – ali celo
- nepriznavanju pravice avtorja (in seveda bralcev), da snov, posameznika, medsebojne odnose vidi in prikazuje po svoje – bolj ali manj razumljivo, prepričljivo, provokativno ...«

Tudi ta napotek iz Skupnih izhodišč je vredno upoštevati: Ker kriterij *uporaba književnega znanja* tekmovalcem prinese do 10 točk, opozorimo učence, da v svoj spis smiselno vključujejo tudi književno znanje, kot npr. podatke o Maši Ogrizek, zvrstno-vrstne oznake, medbesedilne primerjave, misli iz spremnih zapisov idr., saj vse to soustvarja boljšo nalogo, ki je napisana inovativno in prepričljivo. Želimo namreč, da književno znanje prispeva k razumevanju besedil in ustrezni rabi literarnovednih pojmov ter kritičnemu vrednotenju prebranega.

Nekaj namigov o avtorici Maši Ogrizek in njeni knjigi fantazijskih pripovedi LISIČJA LUNA.

Maša Ogrizek je po izobrazbi univerzitetna diplomirana sociologinja kulture in filozofinja, ki je v preteklosti delala tudi kot kritičarka in novinarka. Leta 2013 je izdala prvo književno besedilo in od takrat s svojim čutom za besedno igro stopa po poteh pisateljice. Prejela je že več nagrad, zadnjo za Lisičjo luno – leta 2022 nagrado večernica za najboljše slovensko otroško in mladinsko izvirno leposlovno delo.

O njej in njenem delu lahko več izvemo v intervjujih za različne medije: pogovor na radiu Sora (18. 6. 2023): <https://www.radio-sora.si/arhiv-oddaj/gost-tedna/109/s2>

Primorski dnevnik: <https://www.primorski.eu/kultura/pridelovanje-hrane-se-mi-zdi-tako-kot-pisanje-visoko-smiselno-delo-MG1293824>

Zgodbam lahko prisluhnemo na: <https://prvi.rtvsllo.si/podkast/sobotno-branje/125653746/174906538>

Matic Slapšak zapiše, da bi bila lahko večplastna ilustrirana knjiga »/.../ zlahka tudi kakšna indijanska legenda«, ki spodbudi k razmišljanju ne le otroke, temveč tudi odrasle. Zapis najdete na: <https://www.miszalozba.com/recenzije/lisicja-luna-recenzija/>

Tudi Katja Klopčič Lavrenčič v svoji recenziji zapiše, da spreminjanje otrok odslikava doživljanje v njih samih. Avtorica z Lisičjo luno nagovarja namreč že najstniške bralce. Celotna recenzija je dostopna na: <https://www.sodobnost.com/masa-ogrizek-lisicja-luna-recenzira-katja-klopcic-lavrencic/>

Obrazložitev komisije za nagrado večernica pa lahko preberemo na spletnem naslovu: <https://vestnik.svet24.si/clanek/aktualno/vecernico-prejme-masa-ogrizek-za-delo-lisicja-luknja-995022>. Celotno obrazložitev komisije lahko preberete tudi v priloženem dokumentu (poimenovan je: Večernica_biografija_utemeljitev_2022).

Lisičja luna je fantastična pripoved, zato še nekaj teorije o tej književni vrsti.

Fantastična pripoved se začne razvijati šele v dvajsetem stoletju, zato je sorazmerno nova književna vrsta v mladinski književnosti. Naslanjamo se na ugotovitve Marjane Kobe, ki v delu Pogledi na mladinsko književnost (1987) natančno poda oris začetkov in razvoja fantastične pripovedi na Slovenskem; omenja tudi študije Ane Krüger, Rut Koch, Göteja Klingberga, Lucie Binder, Metke Simončič, Marije Bokal in drugih teoretikov. Definiranje termina fantastična pripoved v knjigi Metke Kordigel Aberšek Didaktika mladinske književnosti je še bistveno strožje (Kordigel Aberšek 2008: 415–416): »Dogajanje na dveh ravninah: realni in fantastični; prehajanje iz realne na fantastično ravnino je mogoče razložiti z razlogi, ki veljajo v realnem svetu, v fantastičnem svetu veljajo zakoni otrokovih želja, pripoved se konča z vrnitvijo v realni svet. Ta vrnitev je pojasnjena z razlogi, ki veljajo v realnosti.« Značilnosti fantastične pripovedi je opredelil tudi Gregor Artnik (2010) v magistrskem delu z naslovom Literarnozgodovinski razvoj slovenske mladinske fantastične pripovedi. Pozneje je avtor v članku Mladinska fantastična pripoved in njena umestitev v koncept sodobne slovenske mladinske fantastične proze (2012) predlagal sedem tematskih tipov fantastike (ekološka, distopična, nonsensna, grozljiva/srhljiva, satirična, fantazijsko-avanturistična, znanstveno-fantastična).

Najpomembnejše značilnosti te književne vrste so: dolžina besedila (gre za daljša prozna besedila), pojavnost (hkrati, čeprav vzporedno ali zaporedno pojavljanje realnega in irealnega literarnega prostora ter literarnih likov v njiju), natančnejša karakterizacija likov, sorazmerno natančno določen književni čas in prostor, jasno je razvidna ločnica med realnim in fantastičnim svetom, kar je temelj dvodimenzionalnosti (za razliko od pravljice, ki je enodimenzionalna in pomeni, da se čudežni in realni svet zlivata v enovito celoto in ju ni mogoče ločiti). V: Haramija, 2012: Nagrajene pisave. Murska Sobota: Franc-Franc. Str. 29–30.

Kot dobre mentorice in mentorji bomo na zgodbe gledali z očmi natančnega, premišljenega in kritičnega bralca, pri tem pa zagotovo upoštevali UN (2018), v katerem piše, da učenke in učenci v 6. in 7. razredu doživljajo, razumevajo in vrednotijo književna besedila, in sicer med drugim:

- Razvijajo zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja umetnostnih besedil ter prvin umetnostnega besedila, tako da pišejo (po)ustvarjalna besedila, »strokovna« besedila oz. fragmente besedil, ki vključujejo jezikovne in druge

značilne prvine umetnostnih besedil; pri tem upoštevajo značilnosti dane umetnostne zvrsti/vrste.

- Zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književne osebe razvijajo tako, da: – pišejo zgodbe – »kaj bi bilo, če bi jaz enkrat ...« (glavna književna oseba ravna v nasprotju z njihovimi pričakovanji); – pišejo »manjkajoči del zgodbe« – (racionalno) razlago, dopolnitev avtorjeve zgodbe (zamolčani del), upoštevajoč logiko dogajanja/predzgodbe/nadaljevanja zgodbe; – predstavljajo osebe iz enega umetnostnega besedila v drugega.
- Zmožnost doživljanja in razumevanja književnega prostora in časa razvijajo tako, da: – tvorijo nov domišljjski svet s podobnim dogajalnim prostorom in/ali časom, kot je v umetnostnem besedilu; pišejo zgodbe, ki se dogajajo danes/v preteklosti/v prihodnosti – pri tem izhajajo iz svojega znanja in svojih izkušenj.
- Zmožnost razumevanja dogajanja in teme v književnem besedilu razvijajo tako, da: – pišejo zgodbo tudi s perspektive tistih književnih oseb, ki jim niso blizu; – pišejo zgodbo vsak s perspektive druge književne osebe; utemeljujejo svoje videnje s primeri iz besedila.
- Zmožnost ločevanja avtorja od pripovedovalca razvijajo tako, da: – spremenijo pripovedovalca v znanem umetnostnem besedilu (zgodbo pripoveduje glavna književna oseba ali ena od stranskih).
- Zmožnost sprejemanja in tvorjenja proznih besedil razvijajo tako, da: – pišejo realistične, fantastične in nesmiselne zgodbe.

Verjamemo, da idej za obravnavo ne bo zmanjkalo, vseeno pa dodajamo nekaj svojih. Mogoče se vam utrne še kakšna in z veseljem jo bomo podelili z ostalimi.

- Opredele dogajalni čas in prostor. Izpiši podatke, ki ti povedo, kdaj in kje se zgodba dogaja.
- Kdo je poglavarka v Zimzelenem gozdu? Predstavi jo. Kakšna je njena vloga? Kasno vlogo ima v odnosu do otrok-živali?
- Izpiši nekaj poglavarkinih modrih misli in jih pojasni s svojimi besedami oz. s pomočjo primerov iz vsakdanjega življenja.
- Kdo so poglavarkini pomočniki? Kakšne sposobnosti imajo? Kako so njihova imena povezana z nadnaravnimi močmi, ki jih imajo? Napiši, kako si jih predstavljaš.
- Opiši čudežni gozd – kakšen je, kaj se v njem dogaja, kaj ga obkroža idr. Kakšen učinek ima gozd na otroke? Kakšna je sicer vloga narave v zgodbi?
- Kaj ti je bilo v čudežnem gozdu najbolj všeč? Pripoveduj.
- Katere so osrednje osebe zgodbe? Predstavi jih, kot jih spoznamo v knjigi, zakaj in kako so se znašli v Zimzelenem gozdu, kako se tam počutijo, kako doživljajo spreminjanje. Za vsako osebo zpiši zanimivo misel.
- Kateri od otrok je glavna književna oseba? Predstavi to književno osebo.
- Kateri od otrok ti je najbolj podoben? Kako? Poišči podobnosti in razlike in predstavi njeno/njegovo zgodbo.
- Razloži, kako se povezujeta značaj oz. življenjska zgodba otroka in živali, v katero se spreminja.
- V knjigi poišči odlomke, ob branju katerih si spoznal_a, da imajo dogodki v čudežnem gozdu vzporednice v vsakdanjem življenju. Pojasni in podaj primere iz besedila.

- Kakšno vlogo ima v čarobnem gozdu prijateljstvo? Kako otroci-živali reagirajo na prijaznost, iskrenost in izdajo? Pojasni s primeri.
- Predstavi odnose med književnimi osebami, npr. Arturjem in Benjaminom, Medejo in Zojo, Medejo in Benjaminom, Zojo in Arturjem, Medejo in Arturjem ...
- Zoja otroke sprašuje, ali imajo občutek, da je vse vnaprej določeno in da je nekdo napisal knjigo njihovega življenja. Kaj so ob tem povedali otroci? Kako bi ti odgovoril_a na to misel?
- Otroci so pripravljali pobeg iz Zimzelenega gozda. Kako so potekale priprave? Jim je pobeg uspel? Pojasni, kaj se je zgodilo in kaj so otroci pridobili ob tej izkušnji.
- Kakšno je bilo Sofijino spoznanje po pogovoru z ognjenim metuljem? Kako lahko njene misli povežeš s svojim življenjem? Podaj primer.
- Predstavi Medeji vlogo v Zimzelenem gozdu. Svoj zapis podpri s primeri iz besedila. Deklico-medvedko označi in razmišljaj o njenem spreminjanju v žival. Kaj zaznamuje njeno preobrazbo? Kako se je počutila kot deklica? Kaj ji preobrazba omogoča?
- Medeja si na koncu ne želi oditi iz čarobnega gozda. Pojasni njeno odločitev.
- Kako sta povezani usodi Rogate in Zoje? Kakšen nauk da rogata starka Zoji in kaj si Zoja ob njunem pogovoru močno zaželi?
- Zoja ima pred padcem z drevesa občutek, da nikamor ne sodi in da nikomur ne pripada. Pojasni, zakaj jo preplavljajo takšna čustva. Razmisli, ali se njeni občutki do konca zgodbe spremenijo. Razloži, zakaj in kako.
- Opiši, kakšna so bila prva srečanja otrok z varuhi oz. čuvaji gozda. Kako so se otroci počutili ob stikih z njimi? Kako varuhi ohranjajo stik z otroki? Kakšne občutke ta bitja vzbujajo v tebi?
- V prvem odstavku tretjega poglavja si Zoja zastavlja veliko vprašanj. Izpiši jih in skušaj nanje odgovoriti.
- Kakšno vlogo ima v knjigi luna? Poišči dele besedila, kjer se otroci pogovarjajo o njej. Kako luna sicer vpliva na ljudi? Kako vpliva nate? Ali imamo ljudje v sodobnem času enak odnos do naravnih pojavov kot ljudje v preteklosti? Pojasni svoj odgovor in ga poveži z besedilom.
- Zoja rogatemu ptiču zastavi vprašanje, povezano z njegovim imenom. Kakšen odgovor ji ponudi ptič? Pojasni, kako razumeš njun pogovor. Si je Zoja Želela vrniti v preteklost? Razloži, zakaj. Si si ti kdaj želela, da bi se vrnila v preteklost? Pripoveduj o razlogih za takšno željo.
- Predstavi Zojin odnos z očetom. Kakšna je vloga njunega srečanja v zadnjem delu knjige?
- Primerjaj realistične in fantastične prvine v besedilu. Razloži, kako se prepletajo.
- O čem govori prebrana knjiga? Ti je ta tema blizu? Zakaj?
- Pojasni misli, ki si jih izpisal_a ob branju knjige? Pojasni, zakaj so te misli nagovorile?
- Kasno je tvoje mnenje glede misli, da je treba „živeti svobodno“? Zapiši ga.
- Razmišljajmo o misli „Sem delček vesolja, hkrati pa celo vesolje utripa v meni.“ Kdo sem jaz v tem svetu? Kasno vlogo imam, ko pa sem le pikica v neskončnosti našega vesolja? Kaj me čaka? Kam grem? Kaj bom ustvaril_a?
- V medsvetu veljajo 3 temeljna pravila:
 - Ko se zbudite, igrajte vsak na svojo piščal in čim manj govorite. Včasih je bolj kot pomen besed pomemben njihov zven.
 - Vse glavne obroke pripravljamo skupaj. Hrane je dovolj, le pravično jo moramo razdeliti.

- Po večernem zboru ne smete več zapuščati hišk. Vsak od nas potrebuje tudi samoto in počitek.

Kako razumeš ta pravila, zakaj so pomembna?

- Napiši razmišljanje o tem, zakaj vsi otroci-živali brez pomisleka pristanejo na skupni tatu, ki je v obliki kroga? Kakšen pomen bi lahko pripisal temu simbolu?
- Predstavi, kako je označena meja med realnim in fantastičnim svetom?
- Književni prostori so povezani z vzdušjem – s tesnobo, hrepenenjem, varnostjo ... Kakšen simbol je jasa sredi gozda, na kateri stojijo hiške?
- Besedilo sodi med fantastične pripovedi. Kaj je zanje značilno?
- Zakaj je avtorica nasloвила celotno knjigo *Lisičja luna*? Poveži naslov knjige z njeno vsebino.
- Kaj pomeni naslov *Lisičja luna*? Kako so poimenovane lunine mene? Zakaj so lunine mene pomembne in označujejo dogajalni čas v fantastičnem svetu? Ali sta čas v fantastičnem in v realnem svetu enaka?
- Predstavi knjigo *Lisičja luna*. Podatke o njej poišči na spletu in v (šolski) knjižnici.
- Spoznajmo avtorico Mašo Ogrizek in izdelajmo predstavitev.
- Spoznajmo ilustratorko Tino Dobrajc in izdelajmo predstavitev.
- Jezik je zelo bogat. Izpiši nekaj primerov za stilna sredstva (poosebitev, primera, metafora, okrasni pridevek, stalna števila, pretiravanje ...).
- Učenci naj sedijo v manjših skupinah. Prva skupina/dvojica predstavi dečka Benjamina (lutka, besedno ...) in razmišlja, zakaj je v zimzelenem gozdu ter katero žival predstavlja in zakaj. Druga skupina/dvojica na podoben način predstavi Arturja, tretja Zojo, četrta Sofijo in peta Medejo. Učenci pripravijo/razstavijo svoje izdelke in jih predstavijo drugim.
Sledi voden pogovor o tem, kam so prišli otroci, zakaj so tam, kaj pomeni zimzelena barva gozda, kakšen simbol najdemo v krogu in kje vse se pojavi. Učenci naj razmišljajo, kaj lahko fantastični svet »nauči« realnega oziroma vsakdo naj poskuša v fantastičnih delih najti povezavo oziroma sporočilo »realnemu« življenju. Prav tako naj lastnosti otrok povežejo z živalmi (npr. plašnost – zajec).

Oblikovale smo tudi že nekaj krajših navodil za pisanje razlagalnega spisa:

1. V zaokroženem besedilu predstavi Arturja, njegov način razmišljanja, njegov odnos do ostalih otrok-živali, ter zapiši, zakaj se je Artur sploh znašel v gozdu, kdo ga je pripeljal tja. Pojasni, v katerem delu zgodbe se najbolj pokaže njegov značaj.
2. V zgodbi *Lisičja luna* se prepletata dva svetova. V zaokroženem besedilu predstavi ta dva svetova in pri tem upoštevaj tudi svojo domišljjsko predstavo. Napiši, zakaj si otroci kljub vsemu želijo domov in česa jih je v »drugem« svetu najbolj strah.
3. Pojasni, ali je zgodba pravljica ali fantazijska pripoved. Ali si bral_a kakšno podobno zgodbo? Predstavi jo in jo primerjaj z *Lisičjo luno*.
4. Zgodba se konča tako, da se otroci znajdejo pred Zojino hišo in se napotijo proti njej. Napiši nadaljevanje te zgodbe.

5. Predstavljaš si, da si tudi ti eden od članov družčine otrok-živali. Kdo si (katera žival) in kakšno je tvoje mesto med književnimi osebami v knjigi? Pri tem napiši, kako in zakaj si v tem medsvetu, katera žival te je rešila, kako se znajdeš. Kaj ti je v medsvetu všeč, koga pogrešaš, si tudi ti želiš vrniti se v ta svet ali si želiš postati žival? ... Napiši novo poglavje knjige in ga pripoveduj kot otrok-žival, ki si si jo izbral.
6. Napiši svoje razmišljanje o naslovu 11. poglavja *Nežno srce in ostri zobje*. Kdo izreče te besede in komu, v kateri situaciji? Kakšni vlogi imata ti dve književni osebi? Kaj delata v medsvetu? Kako so še ostale književne osebe povezane med seboj?
7. *Zoja je na prostrani gozdni jasi, obsijani z mesečino, zagledala niz lesenih hišk, razvrščenih v krog. Na sredini med njimi je stal visok lesen steber, ob njem pa je po turško sedela starka dolgih sivih las, na vrhu katerih ji je kot krona počivala drobna lobanja z rogovjem. »Dobrodošla,« je mirno dejala in pomignila pomočniku, naj gostjo pospremi do ene od hišk. (Maša Ogrizek, Lisičja luna, 2021, str. 8.).*
Prebral_a si knjigo z naslovom *Lisičja luna*. Deklica Zoja spleza na hrast in zaradi dvoje žarečih oči izgubi ravnotežje in omahne v globino ... Začne se njeno potovanje in njena preobrazba. Pomisli, razmisli in zapiši – kaj ti pomeni, da je zagledala dvoje žarečih oči? Kje na svojem potovanju se je ustavila in v katero žival se je spreminjala. Kaj je za omenjeno žival značilno? Ali bi lahko na podlagi prebranega povezali njene lastnosti z omenjeno živaljo? Kaj ti pomeni krog, v katerega so bile hiške postavljene? Koga spozna v nenavadnem gozdu? Kdo izmed novih prijateljev se ti je najbolj vtisnil v spomin in zakaj? Kakšna je vloga lune? Veliko vlogo ima rogata čarovnica, kako jo dojemaš, kot dobro ali kot zlobno? Svoje razmišljanje zaključi s svojo razlago nenavadnega gozda in živali, ki otroke spremljajo na potovanju.
8. Prebral_a si knjigo avtorice Maše Ogrizek *Lisičja luna*. Ilustracije je prispevala Tina Dobrajc. Še enkrat odpri knjigo in se osredotoči na ilustracije. Kakšno vrednost dajo prebranemu besedilu? Ali ti povedo kaj, česar nisi prebral_a ali le dopolnjujejo zgodbo pisateljice? Katera književna oseba se ti na ilustracijah zdi najbolj zanimiv? Opiši ga/jo in povzemi njegovo/njeno zgodbo. Zakaj se je znašel_la v tem čarobnem gozdu? Kako je zimzeleni gozd povezan z zgodbo? Kako je predstavljen? Kaj ti predstavlja? Zapiši zaokroženo pripoved in svoji zgodbi dodaj naslov.
9. Razloži, kaj pomeni misel, da vsak od nas pripada plemenu.

Želimo vam uspešno pripravo na tekmovanje.

Pripravile: Vanja Jesenek, dr. Dragica Haramija, Aleksandra Godec, Andreja Krajnc, Ana Perović, mag. Gordana Rodinger